

մատենան կամ մատենաները կարգացողներուն : «Աղաթանգեղոսի մէջ բանաբաղին «զմատենան» ղենլը «այդ մատենանը» բացորոշ կը ցուցնէ թէ ցուցական դերանունի հետ է մեր գործը լինի այս կամ այդ : Յարգ. Պրոֆ. ը իբր ուղիղ ընդունելու է նաեւ զմատենանսն բառը, ծայրի «ն»ով հանդերձ եւ չէ նշմարել թէ այդ և գրչագրի աւելադրութիւն է :

Եւ այս թերի ու թիւը հայերէնագիտութենէ յառաջ եկած սխալներու եռոտանիին վրայ խորամանկ, բայց անհիմն ճարտարանքներու դիւրափուլ կառուցում մը կ'ընէ՝ վարկաբեկելով եւ հատուածը եւ հեղինակը, «կամայական քաջութեամբ» :

Կը թողունք ծանրանալ «որ» յարաբերականին «բաղմարար վարի» յատկութիւնը անդիտանալով «զհամառուտան որ ոչ միայն մեզ յայտնի է» խօսքին մէջ, «որ» յարաբերականը «որ(ք)» ուղղելու ձախող ձեռնարկին վրայ :

* * *

Թող չդժուարի յարգ. Պրոֆ. ը եթէ տեսնելով իր իսկ լեզուին մէջ այսքան սխալոտ բանաբանին մը լինելը՝ մերժենք զինքը վստահելի առաջնորդ ընդունիլ շատ աւելի փափուկ գետնի վրայ — այն է պահլաւ ծագումով բառերու ստուգաբանութեան մէջ, ուր յայտնի պահլաւագէտներ իսկ յաճախ տարածայնութիւն կ'ունենան տառերու եւ բառերու վերծանութեան մասին : Մենք մեր բրած ստուգաբանութիւնները խնամ տարածելինք ենթարկել անուանի ստոյգ պահլաւագէտի եւ ստանալ համամտութիւն : Եթէ աստ լոկ «հաճոյարանութիւն» կ'իմանայ յարգ. Պրոֆ. ը, կը հարկադրուինք յիշեցնել իրեն թէ «հաճոյարանութիւն», «չողոքորթութիւն», «աստիճանի եւ արհեստի յիշում, զորս կը սիրէ ինք գործածել լուրջ գրականութեան մէջ բնաւ մուտ չեն գտներ յԱրեւմուտս եւ լոկ Արեւելքի յոռեգոյն մտաւորութեան մէջ կու գան երեւան : Յաւալի է տեսնել որ յարգ. Պրոֆ. ը անմասն չէ ասկէ :

Յաջորդ յօդուածով «Վարք Մաշթոցի» ղերութեան թուականը 442—444էն ուշ չլինելուն, վահան Ամատունիի եւ Սիւնեաց տէր վասակի վրայ մեր պատմական փաստացի նկատողութիւնները, որոնք բոլորովին կը ջրեն յարգ. Պրոֆ. ը վարկածները :

Մ Ա Ց Ե Ն Ա Ռ Օ Ս Ա Կ Ա Ն

DIRR, PROF. DR. A., Caucasica. Zeitschrift für die Erforschung der Sprachen und Kulturen des Kaukasus. Fasc. 3. Leipzig 1926. Verlag der Asia Major.

Դոկտ. Կ. Ռոթի Armeniaca-էն յետոյ ահա նորիպէս գերմանացի արեւելագէտի մը՝ Պրոֆ. Դոկտ. Ա. Դիւրի Caucasica-ն :

Caucasica, ինչպէս անունը արդէն կը յայտնէ, հանդէս մըն է նուիրուած առանձնապէս կովկասեան ժողովուրդներու լեզուի, գրականութեան ու մշակոյթի ուսումնասիրութեան : Յարգ երեք անգամ լոյս տեսած է ան. 1924ին, 1925ին եւ 1926ին : Այս տարուան հատորը՝ որչափ դիտենք՝ տակաւին չէ հրատարակուած : Հայաստան՝ իր հիւսիսային սահմանովը կից ըլլալով հարաւային կովկասի եւ հայերը հինէն ի վեր կովկասեան ժողովուրդներու հետ սերտ յարաբերութեան մէջ գտնուելով՝ հայ լեզուն ու հայ մշակոյթն ալ բնականաբար մաս պիտի կազմէր Caucasicaի ուսումնասիրութեանց : Արդեամբք ալ ան իր երկրորդ հատորէն սկսեալ արդէն կ'ընծայէ մեզ ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը հայերէն գրերու ծագումի մասին (Caucasica, Բ. հտր. 1925, էջ 1—82), որ շարունակուելով Գ. հատորին մէջ (էջ 82—139) կը վերջանայ : «Աւետայի այբուբէնը եւ հայերէն ու վրացերէն գրի ծագումը», ահա այդ կարեւոր յօդուածին խորագիրը, որուն հեղինակը Հենրիկոս Փ. Յ. Եունկեր՝ հակառակ Գարգահաւգէնի («Հայերէն գրի ծագումը» ի Հանդէս գերմանական տպագրական ընկերութեան, 4. տարի 1921, էջ 53 եւ յով.) եւ ուրիշներու կարծիքին, որոնք հայերէն գրերու ծագումը յունարէնէ կը ղենեն՝ կը ջանայ ապացուցանել թէ հայերէն եւ վրացերէն այբուբէնը ավետայի գրերէն յառաջ եկած է : Աւետայի այբուբէնը՝ ըստ յօդուածագրին՝ խառն գրերու դրութիւն մըն է եւ ավետան սկզբնաբար արամէական կամ ասոր շատ մօտիկ պահլաւեան գրերով գրուած է :

Եունկեր յունարէնի ազդեցութիւնը հայերէն գրերու վրայ բոլորովին ալ չ'ուրանար : Ան կ'ենթադրէ թէ Դանիէլեան նշանագրերը, ուր հայերէն այբուբէնը վերջնական ձեւ ստացաւ, միւս արամէական աւ-

Մանգիտար :

Գ. ՓՆՏԳԼԵԱՆ

փաթեաներու պէս աչէն դէպ ի ձախ կը
զրուէին. իսկ յունական ազդեցութեամբ
հայերէնը եղած է ձախէն աչ: Յունական ազ-
դեցութիւնը հայերէնի վրայ եղած է ըստ
այսմ լոկ ձեւական, եւ այն՝ նկատմամբ
1. ուղղութեան, 2. ձայնաւորներու համար
յատուկ գրերու, որ օտար է արամէականին,
3. նշանադրերու յաջորդութեան եւ 4. հայե-
րէն գրերու ընթացքին, ոնին, կանգնումին
եւն: Այս յօդուածին կցած է հեղինակը
(Caucasica Բ. հտ.) 9 յատուկ տախտակ, ո-
րոնց մէջ ամբաստայի, վրացերէնի եւ հայե-
րէնի գրերը դիմացէ դիմաց դրուած են վեր-
ջիններու առաջինէն յառաջագայութեան
պատկերը ներկայացնելով:

Caucasica իր երրորդ հատորին մէջ եւս
կու տայ բաց ի Եունիկերի վերոյիշեալ յօ-
դուածի վերջին մասին շարունակութենէն՝
«Հայերէն եւ հարաւային կովկասերէն» (էջ
37—38) վերտառութեամբ շահեկան յօդուած
մը, որուն մէջ ծանօթ կաւկասագէտ Գեր-
հարդ Դետերս կը ձգտի ապացուցանել թէ
հնդեւրոպական Հայերու Հայաստան դադ-
թելու ժամանակ Հայաստանի նախաքնակ-
չութիւնը, որ հետզհետէ հայացած եւ իւր
ձայնական ձգտումները հայերէնի փոխան-
ցած է՝ կովկասեան ժողովուրդներու հարա-
ւային կովկասեան խումբին կը վերաբերէր:
Ուստի ընդհանուր ներածութեան մը մէջ
հայերէնի փոխաբերէնի հետ ունեցած աղերսի
մասին ցարդ արտայայտուած տեսութիւննե-
րու ամփոփոյքն ընելէ յետոյ՝ 2 գլուխներու
ներքեւ համեմատական ուսումնասիրութիւն
մը կ'ընէ հայերէնի եւ հարաւային կովկասեան
լեզուներու շեշտին (էջ 47—57), չափին (էջ
57—60), կիսաձայնաւորներուն (էջ 60—63),
երկբարբառներուն (էջ 63—71), բաղաձայ-
ներուն (էջ 71—77) եւ ձայնափոխութիւն-
ներուն (էջ 77—82) միջեւ: Դետերսի շա-
րունակելի այս յօդուածը տակաւին առաջին
մասն է իր աշխատութեան:

Հայերէն գրերու ծագումի եւ դարդա-
ցումի, ինչպէս նաեւ հայերէնի՝ մեր դրացի
ժողովուրդներու լեզուներուն հետ ունեցած
աղերսի տեսակէտով մեծապէս շահեկան այս
երկու յօդուածները՝ բաղձալի էր որ հայե-
րէն թարգմանութեամբ հայ բանասիրու-
թեան մատչելի ըլլային:

Հ. ՆՓՐՍՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԱՅԼԵՒԱՅԼԸ

«Կունդ:» — Թ. Աւդալքէզեան (Հան-
դէս Ամսօրեայ. Թ. 7—8, 391) Խորենացիի
կողմէն Արամազդի համար գրուած «Կունդ»
բառի մասին այլեւայլ բացատրութիւն-
ները քննելով Լանդլուայինին կը հաւնի,
եւ իր կարգին, հայ բարբառներէն քանի
մը բառեր ու ձեւեր յիշելով (գլուխ Կոն-
ձի տալ, Կոնդ Կի կամ Կոնդ Կի անել,
Կոնդ Կի կամ Կոնդի անել, Կոնդի-
Կոնդի) կը հաստատէ թէ Կունդ = մեծ,
գլուխ: Ասոր քանի մը փաստ ալ Արարիկի
բարբառը կու տայ. գնտի կ-գնտի կ'
ընել = պղտիկներուն իբր զբօսանք գլու-
խը արագօրէն ձախաւ շարժելը. գոնա =
անհարթ առարկայի մը բարձր տեղերը
(գունտուփոս). գնտի կ' = վերքի կամ ձե-
ւած տեղի ուղեւոր բարձրանալը: Գլխու ձե-
ւին նմանութեամբ ալ գոնդ՝ կլոր-ի ի-
մաստը առած է (հմտ. գունդ, գնդակ եւ
այլն). այսպէս՝ գնտի կ' = հացթուխին
կտրած կլորաձեւ խմորները զոր տափակ-
ցնելով կ'ելի. (իսկ Խարբերդ՝ կը նշանակէ
կերակուր մը, մանր «քիֆթէ» . այլուր
խոշորն ալ). գոնտ ըլլի կ' = կլորութեան
մօտեցող մարդ, անասուն. գոնտ ու
գիրութենէն կլորցած. գոնտ գլուխ
խմաստով կրկնաւոր բառ մըն է, մեծապէս
ապուշ. գոնտ ու գոլոշ = տձեւ (մար-
մին): Իսկ «Կունդ Արամազդ»ին ճիշդ
ճիշդ նման գործածութիւն մը ունի արար-
կերցին իր արկղերէնին մէջ. երբ խօսքեր
նին լսող Իսլամ մը կայ՝ Մուհամմէդ ըսելու
տեղ «Կունդ» կ'ըսեն կասկած չառթելու
համար. հասկնալի է որ ատով ըսել կ'ուզեն
Իսլամներու գլուխը, մեծը, գլխաւորը
Դիտելի է նաեւ որ ինչպէս գոնտ
նշանակէ թէ գլուխ եւ թէ ցցուած, նոյնպէս
կառափ-ին մերձահինչ ունինք՝ կարկա-
ռել, եւ գլուխ ալ իր բուն նշանակութենէն
զատ կ'ըսուի նաեւ լերան կատարին, ծա-
ռին գագաթին եւայլն, որոնց բոլորին
մէջ ալ բարձրանալով ցցուած եղողի իմաս-
տը կայ: Երբ ամանին կամ չափին մէջ լե-
ցուած արմտիքը շուրթէն ալ վեր ըլլալով
կոր դէզի մը երեւոյթը առած է՝ կ'ըսենք
գլխացուած:

Պէյրուս:

Ե. Պ. ԶԱՐԱՍԵԱՆ

